

1565

CĂLĂTORIELE

LUI

CAROL XII, REGELE SUEDIEI,

PRIN

TÉRA ROMÂNÉSCĂ

DE

G. I. IONNESCU-GION.

*(Conferință ținută la Societatea de Geografie, în seara de
24 Februariu 1890).*

BUCURESCI

LIBRĂRIA SOCECŪ & Comp.

Calea Victoriei

1890.

Prețul 50 Bani.

~~Ino. 14778~~

~~Ino. 90334~~

~~Ino. 15651~~

Stu. Maiorescu

Mag. Mag. Mag.

Gion

CĂLĂTORIELE

LUI

CAROL XII, REGELE SUEDEI,

PRIN

323783

ȚERA ROMÂNESCĂ

DE

G. I. IONNESCU-GION.

Donațiunea Maiorescu

(Conferință ținută la Societatea de Geografie, în seara de 24 Februarie 1890).

92 Carol (485) XII (498-83) (042)

BUCUREȘCI

LIBRĂRIA SOCECŪ & Comp.

Calea Victoriei

1890.

21104

BIBLIOTECA CENTRALA UNVERSTARA
BUGURESTI
15651

CONTROL 1955
COTA.....

PC34 / 06

1956

1961
└

B.C.U. Bucuresti

C21104

CALEŢORIELE LUI CAROL XII, REGELE SUEDEI

PRIN

TÉRA ROMĂNÉSCĂ

*Sire,
Alteŝă Regală,
Domnilor,*

La 30 Novembre 1868, la Stockholm, pentru celebrarea a 150 de ani de la moartea lui Carol XII, clubul militar din capitala Suediei ascultă uă conferinŝa intitulată : *Carol XII ca Rege, ca resboinic ŝi ca om.*

Autorul acestei conferinŝe era principele de coroană Oscar Frédéric, pe atunci preşedinte al Clubului, astăŝi Majestatea Sa, Oscar II, Regele Suediei ŝi Norvegiei.

Augustul conferenŝiar a urmărit, — ne spune traducŝiunea germană a lucrărei sale, — a urmărit pe eroul său de la data născerei, 17 Iuniu 1682, ŝi până la 11 Decembre 1718, data morŝei lui pe parapetul de la Friedrichshall, în Norvegia.

Ca toŝi biografii ŝi istoricii cari, în cursul cercetărilor lor, au întâmpinat acéstă figură unică în fastele istoriei universale, Regele Oscar ne spune de la început că măsura

cu care viața, firea și faptele lui Carol XII caută a fi măsurate, nu poate fi măsura obicinuită, măsura de toate zilele.

Carol XII este un erou ca cei din vremurile străvechi. Vitejii poeticelor *Sagas* ale Scandinaviei sunt oamenii în mijlocul cărora ar fi trăit ca 'n lumea sa învingătorul de la Narva, gloriosul învins de la Pultava, epicul și fenomenalul ospete al Turciei și al Țărilor-române.

Din această viață incomparabilă, din peripețiile căreia Voltaire a făcut un cap d'operă de stil și de compozițiune istorică, eu nu voi lua de cât o parte, — dar și aceasta nu mai puțin pitorească, nu mai puțin extraordinară, nu mai puțin *năsdărăvană*, — cum dice poesia noastră populară despre Feți-Frumoșii basmelor și bătrânelor cântece românesci.

Această parte a vieții lui Carol XII coprinde numai cinci săptămâni; ea se întinde de la 1 *Octobre 1714*, data plecării lui din orașelul Demotica de lângă Adrianopole, și pînă la 7 *Novembre 1714*, când Regele părăsi Pitești și, prin pasul Branului, trecu în Transilvania pentru a 'ncepe călare și adeseori singur, prin Ungaria, Moravia, Austria, Bavaria, Württemberg, Palatinatul și Mecklemburg, acea goană fantastică și ne mai pomenită, care 'l duse la 21 *Novembre 1714*, înaintea cetății Stralsund în Pomerania, după un ocol al Germaniei, cari 'i lungi drumul pe jumătate.

După cum șederea Regelui Suediei la Varnița lângă Bendër, și apoi la Demirtaş, și în urmă la Demotica în Turcia ajunsese de pomină — nu numai în statele Sultanului ci și în toată lumea europeană, — tot astfel și această călătorie, care era într'una așteptată de la Iuliu 1709, pusesse 'n picioare tot Divanul Turciei; ea provocase în Seraiul Sultanului chiar printre cadine și la Sublima Poartă, în sfaturile Vizirului, certe și amenințări de tot felul, băgase în răcorile spaimei pe Domni Țărilor-Române, pe

Stefan Cantacuzino la Bucuresci și pe Nicolae Mavrocordat la Iași, și zăpăcise cu dăsevășire pe generalul Steinville, guvernatorul Transilvaniei. Brașovul pe unde se ținea că Regele avea se treacă, răsuna de spusele neguțătorilor brașoveni cari, întorcându-se din Galați și din Bucuresci, înșirau, cu mintea și imaginațiunea pline de Carol XII, toate *brașoavele* și toate adevărurile ce aușiseră despre firea, și faptele, și puterea lui Carol XII. Comandantul militar și sfatul orășenesc al Brașovului primiseră de la Viena ordine se facă Regelui Suediei aceleași onoruri ce ar fi făcut în-suși împăratului.

În Constantinople nu era ambasador al puterilor creștine care să nu țină în curent pe Suveranul său cu toate amănuntele și efectele plecării Regelui. Internunțitul imperial și ambasadorii Franciei, atâtău marchisul de Ferriol, și-apoi marchisul Des Alleurs, se luaă la 'ntrecere, cari să scia mai iute și mai complet hotărârile lui Carol XII, pentru a le comunica la Paris și la Viena.

Petru, Țarul Rusiei, și August de Saxonia, Regele Poloniei, erau cei mai direct interesați să scia până și cea din urmă mișcare a oaspetelui Turciei, și pentru aceasta nu era sacrificiu de bani și nu era intrigă ce nu înjghebaă la Constantinople, prin trâmisiă lor.

Și nu numai Suveranii și diplomații statelor europene țineaă foarte a cunoasce toți pașii neînfrântului războinic, dar chiar lumea întreagă, fermecată de vitejia și de soarta extraordinară a Regelui Suediei, era gata să devore, pînă și cele mai infime amănunte, despre faptele lui Carol XII, — *leul meu cel mândru*, cum îl numea Sultana Validè la Constantinople.

La Gazette de France din Paris, bătrânul țiar care trăiesce și astăzi, are corespondințe primite din Viena și

din Debrețin și publicate în n-urile din 3, 14 și 17 Noembrie 1714; toate sunt privitoare la plecarea Regelui din Demotica și la călătoria lui prin Muntenia, pe la Târgoviște, — cum din greșeală spune corespondentul *Gazetei*.

Atât cât Cronicile, documentele și alte isvoare ne dau putință, vom urmări pe Rege în drumurile sale prin Țara-Românească.

La 5 Februarie 1713, Regele plecase de la Varnița de lângă Bendèr, se scie în ce condițiuni. Lupta cu ienicerii pașei de la Bendèr și bombardarea casei sale de tunarii otomani a rămas clasice. Pașa primise ordine din Stambul se ducă pe Rege la Demirtash, lângă Adrianopole. Drumul ce urmară de la Bendèr la Adrianopole Carol, Pașa, Curtea Regelui și vro 60 de soldați suedesi, era drumul care trecea de la Bendèr la Căușani, de aci la Ismail, pe urmă pe corabii la Tulcea. De la Tulcea, drumul urmat fu prin Hodgiali, Charasù, Alibeikioi, Bazargic, Aidos, Taky și Kirk-Egly. Acesta este drumul arătat de Cronicarul Nicolae Costin și de călătorul frances La Motraye, — drumul pe care trâmisiuni lui Carol la Constantinopole și gentilomii francesi, când venia în pelerinagiù la Bendèr, 'l bătătoriseră într'una de la 1709 și până la 1713.

Inainte chiar de a ajunge la Demirtash sgomotele cele mai felurite se răspândiseră în Turcia și în Țerile române. Regele va fi dus la Salonic, diceau unii; alții pretindeau că închisoarea îi va fi în insula Candie; mulți susțineau că Sultanul e hotărît să 'l ție pe viață surghiun în Nicomedia.

Cu data de 13 Februarie 1713, Nicolae Mavrocordat, Domnul Moldovei, scrie din Iași patriarcului Iacob la Constantinopole și 'i împărtășesce aceste sgomote. Cu cunoștințele istorice ce și le împerspeta mereu prin continue citiri, Domnul Fanariot compară potrivit pe Carol XII cu

Ricard Inimă-de-Leu, Regele Angliei, închis în castelul de la Dürenstein, lângă Krems, de Leopold, ducele de Austria la 1193.

Acum, când Carol XII plecase din Moldova spre Adrianopole, Nicolae Mavrocordat putea se face cu patriarcul Constantinopolei istoria și literatură destulă în lungile și peptănatele sale scrisori. Depărtarea *Leului* era pentru el semn bun și liniscitor, — cu atât mai plăcut inimei Fanariotului cu cât, dacă Regele ar fi trecut prin Moldova, ar fi fost pentru Beiū focul și prăpădul ădilelor de apoi.

Fusese într'un rând vorba să treacă de la Bendèr la Iași, și de acolo prin Polonia în Pomerania.

Carol primia această propunere a Sublimei Porți, dar cu o condițiune: să i se dea o escortă de 60,000 de Turci cu cari se meargă însoțit până în Pomerania. La auđul acestei propunerii despre care află prin Kapukehaielile sale de la Constantinopole, Nicolae Mavrocordat, c'un *Κυριε, σωζονμε* și c'un *Κυριε, ελεησον* din cele mai ferbinti, se ruga cerului să nu 'i aducă pe Regele Suediei prin Moldova, căci s'ar fi isprăvit cu dēnsul și cu tot neamul lui.

Intr'adevăr, Nicolae Mavrocordat cunoscea pe Suedesi ca pe nesce cai albi. Ii avusese în cartiere prin Iași, prin Neamț, prin Sucéva și în prima sa domniă (1709—1710) și, acum, îi avea, într'această a doua domniă care începuse de la 1712 și va dura până la 1716. Cronicarii Niculcea, Niculae Costin, Muste și Cronicarul tradus în grecesce de Amirás povestesc care mai de care ce făceau Suedesi în Moldova, mai cu seamă când vedeau slăbiciunea Grecilor fanarioți, și când auđiau că, de la Bendèr, Carol XII destitue vizirii și provoacă vijelii năvîrlioase în Divanul imperial, prin vađa enormă de care se bucura la Constantinopole și prin trămiișii sei, oameni deștepți și plini de espediente, cum

erau principele Poniatowski, d-nii de Villelongue, de Fierville, von Goltz, Commentusky și alții mulți.

De altmintreli, Regele nu putu suferi pe nici unul din principii Moldovei și Munteniei cât timp stete la Bendèr. Contribui foarte la destronarea lui Michai Racoviță. Poarta nu ținu, în prima lui Domniă, pe Nicolae Mavrocordat nici măcar un an, căci oamenii lui Carol la Constantinopole a-surdeau pe viziri și pe pașale cu acuzări îndreptate în contra Fanariotului de la Iași, pe care-l numiau închinat Rusiei — ceia ce făcea pe Nicolae Mavrocordat se trimită la Poartă proteste peste proteste, — ne spune Acsinte Uricariul.

La 1710 Dumitru Cantemir vine pe tronul Moldovei. Pe acesta, pentru drepte cause, Regele l'ar fi tras pe roată ca și pe Patkul, nenorocitul gentilom livonian, ministrul lui August II al Poloniei. Cantemir însă fugi în Rusia și scăpă. Nicolae Mavrocordat, revenind la 1712, continuă a suferi furtunile de la Bendèr, de și, cu toată plecăciunea de care era capabilă mlădioasa 'i coloană vertebrală, Fanariotul făcea tot ce 'i sta prin putință să câștige nume bun și oarecare trecere pe lângă curtea de la Bendèr și pe lângă Regele Carol XII. Intr'un rând, când se răspândise cu oare-care temeii vorba că monarcul va veni prin Moldova, Fanariotul trâmise, ne spune Acsinte Uricariul, un olac la Bendèr cu uă scrisoare către Rege. In această scrisoare, cu toate florile ciceroniane ale latinescei sale, Nicolae Vodă se roagă să 'i se permită a eși înaintea Regelui la Țuțora cu daruri. Carol XII respinge cu dispreț propunerea Fanariotului. Ba încă, pentru că era vorba ca Suedesii, cari iernaū in Moldova, să fiă trâmșiși în patriă, Carol XII ordonă soldaților săi să se opună cu forța la ori-ce încercare a Moldovenilor de a'i isgoni.

Eată cum nici Racoviță, nici Cantemir, nici Nicolae Mavrocordat, tustrei Domni ai Moldovei, nu putură împlânzi pe *Leul Suediei*.

În Muntenia, de-alungul acestor ani ai șederei lui Carol XII la Bendèr, domni Constantin Brâncoveanu, și acesta făcu câte 'n lume și 'n soare, pentru a câștiga, dacă nu o umbră de prietiniă, cel puțin încetarea continuelor atacuri îndreptate la Poartă în contră-i de Rege și de oamenii lui.

Șincai ne spune că 'ntr'un rând, Brâncoveanu trămisese Regelui Suediei uă scrisoare prin care 'l vestia că Petru Țarul Rusiei și Dumitru Cantemir aū de gând să 'l răpească de la Tighina.

De altă parte documentele Hurmuzake, francese și germane, vorbesc despre silințele ce 'și da Brâncoveanu ca să îndatoreze pe Regele Suediei. Silințe zadarnice! osteneli de geaba! Căpitanii români, cari erau la Bendèr în serviciul lui Carol și cari adoraū pe Rege, după cum spun hârtiele spionilor lui Brâncoveanu, scrisorile ambasadorului Olandei, și acelea ale marchisului de Ferriol și ale marchisului Des Alleurs,—căpitanii români spuneau multe lui Carol XII despre politica lui Brâncoveanu care 'n totdeuna fusese în 4, în 8, în 48 de ițe felurite și altfel urđite cu toate puterile europene la Constantinopole și aiurea. Regele Suediei ura pe Brâncoveanu ca și pe Domnii Moldovei.

Eată pentru ce Nicolae Mavrocordat anunța patriarhului Iacob, ca și cum s'ar fi ușurat de uă sarcină năbușitoare, plecarea lui Carol de la Tighina la Adrianopole, și tot pentru cuvintele mai sus arătate, în Bucuresci, urmașul lui Brâncoveanu, Stefan Cantacuzino și mai cu seamă, părintele său, faimosul Stolnic Constantin Cantacuzino, erau pe jăratec, de grijă și de teamă.

Dacă e vorba să se întoarcă, se întrebau Cantacuzinescii, veni-va prin țară? trece-va prin Serbia? apuca-va alt drum? pleca-va pe mare?, — cum într'adevăr, în Aprilie 1710, Ludovic XIV, regele Franciei, îi propusese să 'l iea în flota sa, comandată de cavalerul de Feuquières. Tot atâtă probleme pe cari Cantacuzinescii nu puteau să le deslege, — ceia ce îi mâhnia și 'i îngrijia foarte.

Căci, — lucru năstrăvan ca toate năstrăvăniile acestei vieți năstrăvane! — nu era mișcare pe care Regele Suediei s'o fi făcut la Bendèr sau ori-și-unde s'ar fi găsit, care să nu aibă efectele sale la Iași sau la București.

Unele erau tragice, altele eroi-comice.

Bunioară, dupe ce, la Varnița lângă Bendèr, casa Regelui fusese luată cu asalt și Carol XII silit să se dea prins în mâna Pașei și Enicerilor, toate satele și orașele de prin pregiur se adunaseră să se uite cum pleacă modernul Alexandru în Turcia. Pentru a nu fi văduț Regele se înfășură într'un *mindir*, ne spune Acsinte Uricariul, în cât nu i se vedea nici capul, nici picioarele. Sease oameni 'l ridicară și 'l duseră ca pe un mort la trăsură. Citez textual: «și așa l'aū băgat într'un rădván și l'aū acoperit și cu alte «borfe, cât numai borfele se vedeaū, ear alta nemica».

Prin urmare, vestea că Regele a murit se răspândi cu repeđiciunea fulgerului în toată Moldova. La Iași, Suedesii încuartierați sub comanda căpitanului Bryan, auđind fatala veste că Eroul Suediei a murit, se ridicară în desperare și cerură lui Nicolae Vodă să le dea la minut Tătari ca să se bată cu dênșii, ca să moară și ei, de vreme ce nu mai puteau trăi după moartea lui Carol XII. Sgomot, spaimă, tot orașul 'n picioare; pe ulițe Suedesii alergau urlând de mâniă, și răbufniau iar la curte cerând lui Mavrocordat Tătari, Tătari și iarăși Tătari! Lesne se poate închipui că

Domnul Fanariot nu avea la 'ndemână asemenea calmante: drept aceia se sili din rășputeri ca, cu dulci și domolitoare cuvinte, să'i asigure că Regele n'a murit și că, cu toată bunăvoința ce ar fi avut, îi era peste putință să le dea Tătari.

Cronicarul adauge după povestirea acestui eveniment eroicomic cuvintele următoare: «și adevărat mi se pare «că n'or fi alți oameni în lume a nu se teme de moarte ca «Svezii, și a avea atâta dragoste de Craiul lor, cât de le-ar «fi ȃis cineva tuturor să moară pentru folosul Craiului lor, «toți pe loc ar fi murit».

În fine, Carol XII sosese la Demirtaş și de acolo e transportat la Demotica. *Calabalîcul* de la Bendèr, cum îl numiau Turcii pe atunci și cum îl numește și M. S. Regele Oscar II în conferința mai sus citată, adică învâlmășeala de la Bendèr, se sfârșise.

Acum avea să înceapă altele între Adrianopole și Stribul, Carol XII nu voia să plece pênă când nu i s'ar fi dat armata ce cerea ca escortă, și pênă când nu ar fi avut paralele de care avea trebuință, căci, după cum spune Nicolae Muste, era «desmerdat în avere și cheltuitor fără seamă».

După negociațiuni zadarnice la Constantinopole, care durară de la Februarie 1713 și pênă la Octobree 1714, și în care timp Regele se făcu bolnav și șeȃu ȃece luni în pat, numai ca să nu primească visita vr'unui vizir sau vr'unui pașă, — după 19 luni de așteptare, plecarea fu hotărîtă pe ȃia de 1 Octobree.

Carol XII se convinse că Turcia nu va declara răsboi Rusiei, ear Senatul din Stockholm îl chiema cu stăruință să se reîntoarcă în Suedia, acum atacată din toate părțile și de Rusia, și de Danimarca, și de Polonia.

De aceea, la 1 Octombrie 1714, Regele plecă din Demotica cu 300 de cai, cu 30 de care, cu șase ciohodari ai împărății și, ca îngrijitor al drumului și cap al Turcilor, cu Mustafa-Aga, imbrihorul, care, în Martie al acestuiași an, venise la București să ridice pe Brâncoveanu.

Carol XII avea să vină de la Adrianopole la Giurgiū. Drumul ce se urma de călători între aceste două orașe 'l cunoaștem din *Foletul Novel* al lui Brâncoveanu, publicat de d. Odobescu în *Revista Română* în anul 1861, și din *Călătoriile* francesului La Motraye, publicate la Haga la 1727. Când Brâncoveanu fuse la Adrianopole în 1703, punctele prin cari trecu și care sunt consemnate în *Jurnalul* său de călătorie, sunt următoarele: Rusciuk, Cernavoda, Turlak, Iussencè, Kiutukler, Cialikabak, Comarova (dincolo de Balcani), Pașa-Kioi, Ienikioi, Arnautkioi, Adrianopole. Tot aceste puncte le dă și La Motraye care mai adaogă pe Baccikioi și Esky Sтамbul.

Scirea că Regele va pleca în Suedia se respândise de mult în Turcia și în țerile române. Din București, încă de la 12 Septembrie, Stefan-Vodă Cantacuzino roagă pe patriarhul Jacob de la Constantinopole să 'i dea cât mai multe amănunt asupra acestui însemnat eveniment.

La sfârșitul lui Septembrie avisul trecerei Regelui prin România și ordine repețite sosesc din Constantinopole la București.

Din tonul scrisorilor lui Stefan-Vodă, publicate de d. Emile Legrand în *Epistolaire grec* la Paris 1888, din temerile și mâhnirea Domnului Munteniei, se poate lesne înțelege că aceste ordine erau strașnice.

Stefan-Vodă numi pe boerii cari aveau să iasă la Giurgiū inaintea Regelui. Aceștia erau: Vornicul Radu Popescu, fiul vornicului Hrîsea de la Popesci, Drăghici Strâmbénul

și Gheorghie Căpitanul. Radu Popescu era unul din boerii cei mai învățați ai timpului aceluia. Era om *sprinten* și *levent*, spune Cronica; avea pricopseala multă, știință de limbă îndestulă și minte subțire, — ar fi zis Ienăchiță Văcărescu dacă ar fi trăit pe vremurile acelea. Radu Popescu vorbea bine latinesce, și aceasta era cu atât mai trebuincios cu cât Regele Suediei nu voia, afară de limba suedesă, să vorbească decât latinesce.

Conacele, adică punctele pe unde Regele avea să treacă, fură hotărâte: din Giurgiu prin Daia și Călugăreni, la Copăcenii unde era să se treacă Argeșul. Aceasta era trecătoarea principală. Brâncoveanu, în călătoria la Adrianopole, a trecut Argeșul la Copăcenii, la 6 Mai 1703. De la Copăcenii, pentru a evita Bucurescii, pe unde Regele nu voia să treacă, convoiul se lăsa spre stânga și apoi, trecând de capitala țării, avea să iea drumul Piteștilor prin Găesci, Titu, Leordeni și Cărcinov, iar de la Pitești pînă la pasul Branul, la Tortzburg, mai erau două *conace*, ne spune fără a le numi, o scrisoare a lui Stefan-Vodă Cantacuzino către Patriarchul Iacob. Aceste două conace erau Câmpulungul și Rucărul, de vreme ce Radu Popescu în *Cronica* sa ne spune că Regele a trecut pe la Dragoslave în Ardeal.

Ast-fel pregătise Stefan Cantacuzino; altele va face fantasia lui Carol XII.

În primele zile ale călătoriei, Regele se lăsa a fi condus după cum înțelegea Mustafa-Aga, adică pe turcesce, încet, agale-agale, făcând pe di trei conace și poposind de vreme. Dar în zilele următoare, Regele luă singur comanda convoiului și zăpăci pe Turci cu desăvîșire. De câte ori trîmbițele nu sunară plecarea pe la 2 ore nóptea! Bieții Turci se sculau *teker-meker* și, sdrobiți de osteneală, o luaă iar la drum, fără însă să crăcnească ceva în contra voinței

regale. Încă de când Carol XII era la Bender, se răspândise vestea printre Turci că Regele Suediei a primit de la Padişah puterea de a tăia barba orî-cărui Turc care l'ar supăra. De aceia, toţi pe drum de la Mustafa Aga până la ultimul nizam, tăceau şi se supuneau la toate ordinele acestui suveran extraordinar.

La 12. Octobre, Regele fu la Rusciuk.

În timpul acesta la Bucuresci curgeau ordinele viziriale, unele mai ciudate de cât altele.

I se şicea lui Stefan-Vodă: să nu eşi înaintea Regelui; boerii cari merg la Giurgiū să 'l întêmpine să nu i se arate înainte de loc, ci să se întelegă numai cu Mustafa Aga; grâu, fên, orz, să se dea îndestul; să se hrănească din banii ţerei toţi Suedesii cari, din Bendèr şi din toate oraşele Moldovei, aū ordin să se concentre la Târgovişte.

Căci, pe lângă grija de a primi pe Carol XII, adică pe Suveranul cel mai fantastic şi cel care într'o clipă putea să 'l nenorocească, Domnul Munteniei, Stefan Cantacuzino, mai avea şi altă cumplită năpaste; aceia de a primi, găsdui şi hrăni pe toţi Suedesii risipiţi prin diferitele oraşe ale Moldovei. Pe aceştia, Regele îi chemase în Muntenia. Aveau să treacă pe la Focşani şi să vină la Târgovişte, — ne spune o altă scrisoare a lui Stefan-Vodă către patriarcul Iacob.

În fine, Regele trecu Dunărea. Boerii se aflaū faţă. Conform ordinelor primite din Bucuresci nu se arătară Regelui. De altmintreli, Carol XII nu vorbea cu nimeni dintre Turci şi dintre străini. Chiar dintre Suedesii erau puţin aceia pe cari Regele să 'i fiă onorat cu vorba saū cu vr'o prietiniă oare-care.

De la Giurgiū, Carol XII merse cum merse; din nenorocire amênunte în această privinţă nu avem. La Pitesci

însă când ajunse se opri și nu voi să se mai urnească din loc.

Opritu-s'a dincoaci de Pitesci sub vii, în Coasta Câmpului, la Târgul Dealului, în minunata luncă a Goleștilor, la casele Spătarului Radu Goleștilor? Poposit a dincolo de Pitesci, pe drumul Câmpu-lungului? Stat-a la mănăstirea Trivale pe Valea Stancii? Nu scim nimic, căci nici un amănunt nu ni se dă în această privință de documente și de contemporani. S'ar putea crede că, pentru a fi mai aproape de Târgoviște, Carol a tras la mănăstirea Vieroși a Goleștilor. Și 'n fine nimic nu l'împedica, afară de ura lui în contra curiozității locuitorilor, să nu șeadă și în Pitesci, chiar în orași.

Pitesci, orași vechi, avea case, biserici, fusese din secolul XVI vizitat de suverani. O mulțime de neamuri boieresci locuia și în orași și pe la moși. Tigveni, Rătescii, Vlădescii, Isvoranii, Vărzarii, Drăgoescii locuia în orași, ne spun documentele timpului. În călătoria lui Neofit I, Mitropolitul Ungro-Vlahiei, publicată în *Rèvista Ortodoxă Română*, cu vro 30 de ani după trecerea lui Carol XII prin Pitesci, la Iuliu 1746, ni se spune că Pitescii avea opt biserici. Sestini, mai târziu, va număra 250 de case mai mari. Mitropolitul Neofit ne spune că erau atunci în Pitesci neguțători mulți. Intr'adevăr, Câmpulungul. Curtea de Argeș, Râmnicul Vâlcei, Titu și Cărcinovul aũ fost multă vreme tributare Pitescilor în ceia ce privesce comerțul. Pitescenii avea și bani în numerar, dacă ar fi să judecăm după un răvaș foarte espresiv datat din 1765, și publicat de repositatul Aricescu în *Istoria Câmpulungului*. Intr'acest răvași, un Câmpulungean scrie unui Pitescian:

«Imprumută-mă cu *cinci parale*, din cari *de 3 bani* să 'mi cumperi pâne, de *un ban* piper, de *un ban* orez, de

«un ban măslina, ear trei parale să mi le trămiți, că am masă mare». — Astăzi ar fi luat la «trei păzesce» cel care ar face masă mare cu trei parale.

Revin.

Pentru a pregăti calea Regelui, pentru a se informa de sosirea Suedesilor din Moldova și poate și pentru alte motive, două din oamenii lui Carol XII, Fabriciū, trāmisul Ducelui de Holstein și favorit al lui Carol XII, precum și călătorul frances La Motraye se despărțiră de convoiul regal de la Copăceni și apucară drumul Bucurescilor. De aci, unde nu merseră la Curte, căci altmintreli La Motraye ar fi pomenit despre aceasta, de aci plecară la Târgoviște prin Mogosoia, Potlogi și Fântăna Țiganului.

La Mogosoia, unde aū conăcit ântăiū, se pare că pescele prins în eleșteū făcu cea mai adâncă și mai gustoasă impresiune asupra ambilor călători. De altmintreli, palatul de la Mogosoia era de curând atunci zidit. Atențiunea călătorului frances fu atrasă de nesce frumoase frescuri, cari ornau unele din camerile acestui nenorocit palat, frescuri zugrăvite de artiști aduși din Veneția, și din cari una, ne spune d. Odobescu, represinta peripețiile călătoriei lui Brâncoveanu la Adrianopole, în 1703.

În timpul acesta pe când Fabriciū și La Motraye se plimba pe la Mogoșoia și pe la Târgoviște, Regele nu voia să mai plece din Pitesci.

Boerii vesteau pe Stefan Cantacuzino despre toate ce se întempleră în călătoriă. Oprirea la Pitesci fu semnalată ca și cele-l-alte. Ceia ce devenia din ce în ce mai îngrijitor era faptul că Regele nu voia să mai plece din Pitesci. Trecură o ȃi, două, trei; trecură opt ȃile, Regele nu se mișca de loc. Stefan Vodă nuscia căruī sfânt să se mai închine!

Carol XII era capabil de ori-ce. Dacă va fi să rămână în Pitești mai multe luni, ba chiar și un an?

Și nu era cu putință să i se ghicească gândul! Domnul Munteniei ȋdice în scrisoarea din 15 (26) Octombrie 1714 către patriarcul Iacob;

«Agalele ce'l însoțesc în călătorie nu pot nici să 'l consilieze, nici să 'l întrebe, nici să 'l silească a'și schimba «planul».

În țeră, anul 1714 nu fusese bogat. Seceta bântuise lunele lui Cireșar și lui Cuptor. Nici grăul, nici orzul, nici fânul nu să făcuse din bilșug. «Și, ȋdice Domnul Țerei, «tocmai de aceste lucruri Maiestatea Sa cere pe fie-care ȋdi «mai mult, așa că boerii însărcinați a'i procura cele necesare, să găsească în cumplită strămtorare.»

Intr'adevăr, cu cât Regele întârȋdia mai mult la Pitești, cu atât cheltuelile cu hrana deveniau mai mari. Suedesii să strîngeau mereu la Târgoviște. Se cereau ȋdilnic tainuri peste tainuri la Pitești și la Târgoviște. Numai aci erau peste o mie.

Și această ședere devenia cu atât mai îngrijitoare, cu cât după luna lui Octombrie, drumurile prin muscele și prin munți deveniau cu desevêrsire impracticabile. Cum ar fi putut Regele să străbată Carpații prin ploile și zăpezile lui Novembre!

«Suntem uimiți, îmărmuriți și întristați pênă la mórte», ȋdice Stefan Vodă în scrisoarea către Patriarc.

«Speranța, adaugă el, ni-este numai la 'bunul Dumnezeu, ca să ne ajute se scăpăm de dênșii, și să ridice de «pe spinarea bieților locuitori o atât de grea și de cumplită sarcină».

Și 'ntr'adevăr, cu cât Regele întârȋdia mai mult la Pitești, cu atât Suedesii de prin orașele și orașelele Moldovei

veniaŭ la Têrgoviște în număr mai mare. Toți cereaŭ tain și îndestulare. Boierii și Domnul Țării nu puteaŭ să înțeleagă pentru ce Regele se pironise la Pitești; pentru ce Piteștii aveaŭ lipici regal, ca și în 1522 când, sub Radu de la Afumați, Ianoș, Craiul Ungariei, spune cronicarul, se oprise la Pitești, venind prin Rucăr din Transilvania.

Nouă, scrisorile primite la Constantinopole din Bucuresci de marchisul Des Alleurs și comunicate ministerului la Paris, bunioară, scrisoarea din 21 Octobrie 1714, ne spune că pricina șederei lui Carol XII la Pitești era că aștepta scrisori de la Viena.

Această afirmațiune e coroborată și de una din notele principelui Poniatowski, Polonesul devotat Regelui Suediei, note publicate în edițiunea *Thiessé* a lui *Charles XII* de Voltaire. În această notă ni se spune că într'adevăr Regele însărcinase pe ministrul său din Viena să cerceteze despre intențiunile Impăratului Carol VI privitoare la călătoria sa. Impăratul consilia pe Rege să ocolească prin Germania și să se ferească de Saxonia și de Polonia.

Eată de ce Regele nu se urnea din Pitești.

«Voiŭ pleca atunci când voiŭ pofți» răspundea el chiar unora dintre Suedesii săi. La auđul unor asemeni cuvinte, pe cari le luăm din scrisorile lui Stefan Cantacuzino, acesta începea earăși vaietele. Ce strîmtorare! ce măhnire! ce prădări! ce răpiri! ce destrucțiune cauzează această împrejurare nenorocitei și vrednicei de plâns acestei țări, — mai ăice Stefan Vodă.

Și culmea ironiei pentru Domn și pentru Țeară mai era și faptul următor: nu era destul că ținea pe socoteala visteriei pe Rege, pe Suedesi, pe Turci; nu era destul, cum e vorba Românului, că cu acestia i-era de ajuns și de prisos lui Stefan Cantacuzino, dar mai erau și ceata credi-

torilor lui Carol XII care trebuia hrănită și îndestulată. Turci, Armeni, Ebrei din Constantinopole și din Adrianopole cari împrumutaseră pe Rege în timpul celor cinci ani, petrecuți în România și în Turcia, vedând că numai de a'i plăti Carol XII nu se îngrijesce, ceruseră voiă, *en désespoir de cause*, se însoțească pe Rege în Suedia. Carol XII cu olimpiana'i seninătate, le acordase această voiă. Erau o droaiă. Voltaire constată faptul după informațiunile ce promise din Constantinopole de la Brue, dragomanul ambasadei franceze, și de la medicul Fonseca, Ebreul portugez de care vorbesc documentele colecțiunei Odobescu.

Creditorii erau o droaiă, și cu toate acestea nu erau toți, căci nu toți avuseră curagiul să urmeze pe Rege tocmai în Suedia.

La 1732, ne spune principele De Ligne în cartea sa *Mémoires sur le Comte de Bonneval*, tocmai la 1732, peste 18 ani, un trâmăis al Turciei, Said Pașa, veni la Stockholm pentru a regula daraverile datorielor lăsate de Carol XII în Turcia și poate 'n țările române.

În timpul cât Regele stete la Pitești, repeđitu-s'a și la Târgoviște? Nuscim. Scim numai că uă sabie mare, pe latul căreia se citea *Carolus XII, Suecorum Rex*, s'a găsit în Târgoviște și se afla acum 50 de ani în faimoasa colecțiune a Banului Mihalake Ghica, tatăl principesei Dora d'Istria. Acestea le spune Neigebauer în lucrarea sa *Die Donaufürstenthümer*, în care mai adauge că Regele Suediei a fost cel d'ântâi care a obținut de a se clădi biserica luterană în București.

Regele sta la Pitești, și de la Brașov și de la Sibii li se scurau ochii uitându-se să 'l vedă viind. Pregătirile urmau pe acolo enorme, conform ordinelor imperiale. Carol XII însă nu se mișca din Pitești.

Suedesii petreceau minunat de bine. Era tocmai atunci culesul viilor în podgoriile pitescene și muscelene, — celebre pe atunci în toată țara. În călătoria Patriarcului Macarie al Antiohiei, scrisă de diaconul Paul din Aleppo (1653), vinurile Pitescilor sunt trecute ca cele mai bune ale Munteniei, iar mai târziu (1704 și următorii), viile Brâncoveanului din podgoriile Pitescene, când se culegeau, era un eveniment. Venia curtea toată din București, pentru a fi față la aceste adevărate serbări bachice. De aci, și legenda că 'n dealurile Pitescilor sunt ascunse încă fabuloasele bogății ale lui Brâncoveanu. La culesul viilor, dealul întreg, din Coasta Câmpului, de-alungul Ștefănescilor, Isvoranului, Vrănescilor și până la Leordeni, erau numai chiote, jocuri și veselie. Pitescii primiau pe Regele Suediei, așa cum se potrivise.

Și Regele nu pleca !

Stefan Cantacuzino scria cu desperare Patriarcului : Regele nu vrea se plece, și când mă gândesc că pînă la graniță nu mai sunt de cât două conace, — probabil Câmpulungul și Rucărul.

În fine Regele să hotărî.

Voltaire ne spune că, cu uă ȝi înainte de plecare, strînse în giuru-î pe toți ai sei, le ordonă să se găsească cât mai iute la Stralsund în Pomerania ; le spuse să nu se îngrijească de soarta sa, — și a doua ȝi, 7 Noembrie 1714, pieri din mijlocul Curței și soldaților.

Plecase însoțit numai de tînărul locotenent-colonel Düring.

La 21 Novembre 1714 era înaintea Stralsundului.

Dintre Cronicarii noștri numai Acsinte Uricariul ne spune că Regele a eșit din România prin Vama Branului,

mergând la Braşov. Radu Popescu ne mai dă un punct al drumului de la Piteşti la Bran, şi anume Dragoslavele.

Acsinte Uricariul dice că mergea la Braşov. Nu credem. De la Bran, e probabil că Regele a apucat prin Tohány la stânga spre Sibii, şi în urmă a suit la nord spre Mediaşi. Favoritul lui Carol XII, Fabriciū şi Francesul La Motraye aū mers mai pe urmă la Braşov, de s'aū împărtaşit cu ceva din onorurile pe cari Braşovenii le pregăteau de atâta vreme lui Carol XII.

Astfel a trecut, pentru prima oară prin ţerile române, un rege al depărtatei şi simpaticei Suedie; astfel Carol XII, fără a voi să sciă nici de popor, nici de ţeră, nici de Domn, a taiat România de-a-latul de la Dunăre la Carpaţi, prin Giurgiū, Copăcenii, Piteşti, Rucăr, — şi a perit.

Peste 170 de ani şi 8 luni, un alt Rege al Suediei, M. S. Oscar II a trecut prin România, a debarcat la Rusciuk unde Carol XII poposise 3 zile şi s'a dus la Constantinopole pentru a vedé, îngriji şi mângâia pe fiul său, greu bolnav în Capitala Sultanilor. La întórcere, în ziua de 3 Aprilie 1885, a fost primit de Maiestatea Vóstră, Sire, în Bucuresci. Armata română a escitat admiraţiunea invěţatului Suveran, şi în curënd ofiţerii suedesi aū fost trămişi în România pentru a cerceta mai de aprópe organizaţiunea oştirei nóstte. La prânzul dat în Palatul din Capitală augustului óspe, Maiestatea Vóstră, în toastul ce aţi ridicat, aţi vorbit de Regele Carol XII, care, în momente de primejdiă, a străbătut călare Europa de la Marea Négră la Marea Baltică. In răspunsul ce Regele Oscar a dat Maiestăţei Vóstre, Suveranul Suediei, închinând în fericirea Maiestăţilor Vóstre, a urat prosperitate poporului român şi a lăudat tēnăra naţiune «care a lucrat cu bărbăţiă la rege-

«nerarea'i națională și care și-a dobândit astăzi o pozițiune
«nu numai prin gloria armeei ci și prin lucrările păcei.»

Una din aceste lucrări de pace rodnică și de bine făcătoare este și cercetarea neîntreruptă și neobosită a trecutului, strângerea tuturor învățămintelor ce din trecut nasc pentru mai lămurita pricepere a presintelui, pentru asigurarea și mai temeinică a viitorului unei Români mari, puternice și nedespărțite.

